

УДК 378.015.3

Лаврук В.В.

к.е.н., доцент кафедри геодезії та землеустрою

Трач І.В.

к.е.н., доцент кафедри геодезії та землеустрою

Лаврук О.С.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування

E-mail: 7live777@mail.ruПодільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Lavruk V.V.

Ph.D. (Econ. sciences), Assoc. Prof.

Trach I.V.

Ph.D. (Econ. sciences), Assoc. Prof.

Lavruk O.S.

Ph.D. (Econ. sciences), Assoc. Prof.

E-mail: 7live777@mail.ruState Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi

ACTUALIZATION OF PROBLEMS COMMUNICATIVE CULTURE OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Анотація

Вступ. *Комунікативна культура студентів вищих навчальних закладів освіти є соціальною вимогою, базується на педагогічній теорії і практиці і спрямована на реалізацію сучасних відносин у професійній діяльності, створення умов для професійного самовдосконалення і підвищення рівня професійної компетентності майбутнього фахівця. Це потребує розробки та обґрунтування теоретичної моделі стратегії формування комунікативної культури студентів вищих навчальних закладів освіти в процесі вивчення навчальних дисциплін, яка передбачає розвиток та оволодіння комунікативними вміннями спілкування в процесі теоретичного і практичного навчання студентів, розвиток їх професійно значущих якостей і сприяє визначенню змісту і цілей самоосвіти та самовиховання, що приведе до підвищення професійного рівня роботи майбутнього спеціаліста.*

Методи. *Основою наукового дослідження слугували загальнотеоретичні і методологічні принципи теорії наукового пізнання, концептуальні положення філософії, психології, педагогіки щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості, а також особистісна орієнтованого підходу до підготовки студентів у вищій школі та новітні дослідження з проблеми комунікативної культури.*

Результати. Наукові здобутки в статті сприятимуть активізації комунікативної, творчої, пізнавальної діяльності студентів, забезпечать формування у них свідомого ставлення до вдосконалення навичок професійного спілкування.

Перспективи. Створюються умови для ефективного розвитку комунікативної культури як моделі орієнтації майбутніх спеціалістів

Ключові слова: комунікативна культура, культура спілкування, комунікативні уміння, система формування комунікативної культури.

Abstract

Introduction. Communicative culture of students of higher educational institutions is a social requirement, based on pedagogical theory and practice and is aimed at implementation of modern relationships in professional activities, creating conditions for professional self-improvement and enhance professional competence of the future expert. This requires the development and study of theoretical models of strategies of communicative culture of students of higher educational institutions in the study subjects, which provides development and mastering communication skills to communicate in the theoretical and practical training of students, development of professionally significant qualities and helps to determine the content and goals of self and self that will lead to raising the professional level of future specialists.

Methods. The basis of the research served as general theoretical and methodological principles of the theory of scientific knowledge, conceptual provisions philosophy, psychology, pedagogy of the leading role in shaping the personality and personal oriented approach to training students in higher education and the latest research on the communicative culture.

Results. Scientific achievements in the article will help enhance communication, creativity, learning of students, will ensure the formation of their conscientious attitude to improve the skills of professional communication.

Discussion. It creates the conditions for effective development of communicative culture as a model for future guidance specialists.

Keywords: communicative culture, the culture of dialogue, communication skills, system of communicative culture.

Аннотация

Вступ. Коммуникативная культура студентов высших учебных заведений является социальным требованием, базируется на педагогической теории и практике и направлена на реализацию современных отношений в профессиональной деятельности, создание условий для профессионального самосовершенствования и повышения уровня профессиональной компетентности будущего специалиста. Это требует разработки и обоснования теоретической модели стратегии формирования коммуникативной культуры студентов высших учебных заведений в процессе изучения учебных дисциплин, которая предусматривает развитие и овладения коммуникативными умениями общения в процессе теоретического и практического обучения студентов, развитие их профессионально значимых качеств и способствует определению содержания и целей самообразования и самовоспитания, что приведет к повышению профессионального уровня работы будущего специалиста.

Методы. Основой научного исследования послужили общетеоретические и методологические принципы теории научного познания, концептуальные положения философии, психологии, педагогики о ведущей роли деятельности в формировании личности, а также личностная ориентированного подхода к подготовке студентов в высшей школе и новейшие исследования по проблеме коммуникативной культуры.

Результаты. Научные достижения в статье способствовать активизации коммуникативной, творческой, познавательной деятельности студентов, обеспечат формирование у них сознательного отношения к совершенствованию навыков профессионального общения.

Перспективы. Создаются условия для эффективного развития коммуникативной культуры как модели ориентации будущих специалистов.

Ключевые слова: коммуникативная культура, культура общения, коммуникативные умения, система формирования коммуникативной культуры.

Вступ. Новий етап розвитку сучасної України характеризується домінуванням стратегії прискореного, неспинного розвитку вищої освіти. За цих умов значна увага повинна приділятися питанню підготовки сучасного фахівця, який би відповідав потребам сучасного глобалізованого суспільства. За викликами часу однією з характерних рис професійної підготовки майбутнього фахівця має стати комунікативна культура особистості як однієї з функцій загальної культури людини, котра виникає через діяльність і є необхідною складовою професійної підготовки майбутнього спеціаліста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування комунікативної культури є активно досліджуваною темою, яка потребує детального вивчення. Їй присвячено ряд наукових публікацій, в яких реалізовано системний підхід до дослідження комунікативних умінь (Л.А. Савенкова, Т.Л. Шепеленко), визначена гуманістична сутність комунікативної культури (С.О. Сарновська), зв'язок комунікативної і педагогічної культур (М.П. Васильєва, В.М. Гриньова, Л.С. Нечепоренко), психологічні основи творчої діяльності вчителя (Г.О. Балл, В.О. Моляко, С.О. Сисоєва), а також значення володіння мовою для формування комунікативної культури (Г.М. Сагач, І.І. Тимченко та ін.). Дослідження провідних вчених в цій галузі підкреслюють зв'язок формування комунікативної культури молодих спеціалістів з їх підготовкою до адаптації на ринку праці як невід'ємної складової професіоналізму кожного фахівця.

Мета. Метою наукової статті є вивчення змісту, основних складових компонентів моделі формування комунікативної культури студентів вищих навчальних закладів.

Методи. В процесі дослідження та написання наукової статті були використані загальнотеоретичні і методологічні принципи теорії наукового пізнання, аналіз та синтез – для вивчення об'єкту та предмету дослідження, концептуальні положення філософії, психології, педагогіки щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості, категоріально-логічний метод – у вивченні та уточненні змісту поняття комунікативної культури, метод формалізації – структурне обґрунтування головних компонент комунікативної культури в алгоритмічній інтерпретації логічних програм, новітні дослідження з проблеми комунікативної культури та принцип професійної спрямованості навчання.

Результати. Проводячи порівняльний аналіз філософсько-педагогічної літератури, вважаємо за необхідне визначати комунікативну культуру майбутнього спеціаліста як систему світогляду і конкретних дій, які виконують для нього роль систематизованої моделі орієнтації для всебічної самореалізації та є одним з способів досягнення поставлених цілей під час спілкування з іншими людьми в процесі виконання своїх функцій.

І.І. Тимченко виділяє в складі комунікативної культури два головних компоненти – мовленнєву культуру і культуру спілкування. Мовленнєва культура є інструментам самореалізації особистості в контактах з іншими людьми, а культура спілкування – це набір стратегій поведінки, які накопичені попереднім досвідом спілкування та використовуються індивідом для досягнення зазначених цілей під час спілкування [8, с.8].

Оцінка рівня науковості сучасних досліджень дає змогу означити існування напрямів формування комунікативної культури:

1) професійна освіта молоді людини не може бути завершеною без сформованої культури мови, мистецтва мовлення, етики комунікативної поведінки, високих моральних якостей та гуманістичного світогляду;

2) комунікативна культура передбачає наявність у кожного фахівця певних якостей і стратегій поведінки, які сприяють досягненню цілей у спілкуванні з іншими людьми, а саме сформувати позитивне враження про себе, продуктивно спілкуватися,

орієнтуватися на успіх у професійній діяльності, прагнути до самореалізації в суспільних відносинах, адаптуватися до нових стосунків у трудовому колективі.

Нова стратегія розвитку вищої освіти цілком виправдано обумовлена високим темпом накопичення наукових знань і необхідністю навчати випускника спроможності вирішувати професійні задачі через формування у майбутніх спеціалістів системи гнучких професійних знань, вмінь і навичок і розвинутого професійного мислення. Одним з перспективних напрямків такої підготовки фахівців є підвищення рівня його професійної культури.

Визначення сутності комунікативної культури покладається в основу теоретичного обґрунтування вимог до професійної культури, сутність якої полягає у тому, щоб у вищому навчальному закладі «допомагати студенту усвідомити сутність обраної професії, її вимоги до виконавця, цілі, зміст і функції професійної діяльності, можливі індивідуальні стратегії виконання професійних обов'язків, специфіку професійної майстерності та шляхи оволодіння нею, прийоми творчої адаптації до змісту та структури професійної діяльності» [7, с.114].

Але у наукових працях зустрічається розрізнення випускників вищих навчальних закладів освіти на «фахівців, які володіють методами, засобами, техніками своєї справи (цьому в основному навчають у вузах), і професіоналів, які володіють крім того цінностями, ідеалами і взагалі цілісною професійною культурою» [4, с.102], що актуалізує звернення до наукових досліджень вказаної проблеми.

Зокрема, С.О. Сисоєва вказує на те, що «сьогодні спостерігається тенденція суттєвого збільшення обсягів знань, умінь і навичок, які необхідні фахівцю, хоча термін його професійної підготовки залишається незмінним, а у деяких випадках навіть менший». Вирішення означеної суперечності С.О. Сисоєва бачить у підвищенні ефективності організації навчального процесу у вищих закладах освіти, «спрямованості його на розвиток тих особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця, які сприяють його творчій, самостійній діяльності, успішної адаптації до нових соціально-економічних реалій» [3, с.17-18].

На нашу думку, необхідно розглядати дві складові комунікативної культури – внутрішню і зовнішню. Перша – це духовність та вихованість людини, від якої залежать уміння перейматися станом іншої людини, його почуттями і вчинками, що є підставою для взаємопорозуміння. Зовнішня культура фахівця виражається, передовсім, у знаннях та дотриманні загальноприйнятих у суспільстві правил поведінки. До них можна віднести скромність, тактовність, доброзичливість, естетичний охайний зовнішній вигляд та культуру мовлення [9, с.20].

Отже, пов'язавши комунікативну культуру з системою комунікативних знань та характеристик особистості, ми передбачаємо формування у студентів вищих навчальних закладів свідомої спрямованості щодо їх засвоєння і необхідності якісного оволодіння ними для успішної професійної діяльності в майбутньому [1, с.230]. А визначивши комунікативну культуру як комплекс комунікативних знань, умінь, властивостей особистості ми передбачали формування у студентів свідомої спрямованості щодо їх засвоєння і необхідності оволодіння ними для успішної в майбутньому професійної діяльності та для будь-якої діяльності у системі «Людина-Людина».

Побудована модель стратегії формування комунікативної культури студента (рис. 1) передбачає процес, при якому знання не нав'язуватимуться у вигляді книжкових істин, а формуватимуться і впроваджуватимуться в процесі самостійної активної навчальної і наукової діяльності.

У підготовці моделі формування комунікативної культури студента необхідно досягнути того, щоб на заняттях знання не нав'язувалися у формі готових істин, а формувалися і народжувалися в процесі самостійної активної діяльності. Модель

повинна містити використання системи вправ, елементів тренінгу, проведення рольових і ділових ігор, вирішення комунікативних задач, які дозволяють максимально залучити студентів до комунікативної діяльності.

Рис. 1. Складові системи формування комунікативної культури

Пропонована модель і її стратегія передбачає поступове формування комунікативної культури студентів. Початковим є навчально-інформаційний блок, який характеризується конкретизацією з поглибленням набутих теоретичних і практичних знань і спрямований на оволодіння комунікативними знаннями та вміннями. Науковий або пошуково-дослідницький етап характеризується набуттям досвіду у процесі розв'язання комунікативних завдань та ситуацій. Підсумковим є реалізаційний етап, що визначає вміння доцільно використовувати існуючий потенціал комунікативної діяльності, продовжувати роботу над подальшим удосконаленням власного досвіду через постійне підвищення рівня обізнаності.

Слід відмітити і необхідність орієнтації навчального процесу на індивідуально-особистісну позицію студента як носія загальнолюдських цінностей, адже кожен випускник є особистістю з неповторними якостями. При цьому навчальні заняття слід будувати відповідно до основних компонентів комунікативної культури та з елементами сприятливого емоційно-психологічного клімату, організація гуманістично-спрямованих відношень у системі викладач – студент і особливо забезпечення високого рівня комунікативної компетентності викладача.

Висновки. Проведене дослідження розкриває різноманітність питань, пов'язаних із формуванням комунікативної культури як професійного компонента майбутніх спеціалістів, важливість і значущість яких актуалізується в період інтеграції до європейської освіти. Виділення комунікативної культури як однієї з складових культури суспільства зумовлено трансформаційними процесами та новими вимогами до сучасного спеціаліста, що дало можливість визначити комунікативну культуру особистості як

комплекс комунікативних знань, умінь, властивостей особистості, тобто сукупність відносин для взаємодії з іншими людьми у вигляді моделі ймовірної поведінки.

Список використаних джерел

1. Лаврук, О.С. Комунікативна підготовка менеджера як чинник його ефективної соціальної компетентності / О.С.Лаврук, Ю.І.Білик // Економічний дискурс : Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 2.(м. Кам'янець-Подільський) / відпов. редактор Н.В. Семенишена. – Тернопіль : Крок, 2014. – 363с. – С.228-231.
2. Нечепоренко, Л.С. Отнопедагогика та інвайронментальна педагогіка [Текст]: Навч.посібник / Л.С.Нечепоренко. – Харків: Основа, 2001. – 238 с.
3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті [Текст]: Монографія / С.О.Сисоева, А.М.Алексюк, П.М. Воловик та ін.; За ред. С.О.Сисоевої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
4. Радевич-Винницький, Я. Етикет і культура спілкування / Я.Радевич-Винницький – Львів: СПОЛОМ, 2001. – с. 223.
5. Савенкова, Л.О. Формування комунікативних умінь майбутніх педагогів [Текст] / Л.О.Савенкова, А.В. Ткаченко // Вища і середня педагогічна освіта. - Вип.14. - К.: Вища школа, 1989. - С. 42-46.
6. Сагач, Г.М. Мистецтво ділової комунікації [Текст]: Навчальний посібник / Г.М.Сагач. - К.: Київ. ін-т. банкірів банку "Україна", 1996. -180 с.
7. Семиченко, В.А. Пути повышения эффективности изучения психологии / В.А.Семиченко. – К.: Магістр – S, 1997. – 124 с.
8. Тимченко, І.І. Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу [Текст]: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04. /Тимченко І.І.; Харк. держ. пед.ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2001. – 20 с.
9. Шепеленко, Т.Л. Формування комунікативних умінь студентів економічного університету в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін [Текст]: Автореф...дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Т.Л. Шепеленко; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1999. – 19 с.

References

1. Lavruk, O.S., Bilyk, Yu.I. (2014). Komunikatyvna pidhotovka menedzhera yak chynnyk yoho efektyvnoi sotsialnoi kompetentnosti [Communicative training manager as a factor in its effective social competence]. *Economic Discourse: International technologies*. Kamyanetz-Podilskiy. [in Ukrainian].
2. Necheporenko, L.S. (2001). Otnopedahohyka ta invayronmentalna pedahohika [Otnopedahohyka and education invayronmentalna]. Kharkov, Osnova. [in Ukrainian].
3. Sysoyeva, S.O., Alekseyuk, A.M., Volovyk, P.M. (2001). Pedahohichni tekhnolohii u neperervnii profesiinii osviti [Teaching technology in continuous professional education]. Kyiv: Vipol. [in Ukrainian].
4. Radevych-Vynnytskyi, Ya. (2001). Etyket i kultura spilkuvannia [Etiquette and culture of communication]. Lviv: SPOLOM. [in Ukrainian].
5. Savenkova, L.O. (1989). Formuvannia komunikatyvnykh umin maibutnikh pedahohiv [Formation of communicative abilities of future teachers]. Higher and secondary teacher education, 14, 42-46. [in Ukrainian].
6. Sahach, H.M. (1996). Mystetstvo dilovoi komunikatsii [The art of business communication]. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Semychenko, V.A. (1997). Puti povysheniya effektivnosti izucheniya psihologii [Ways to improve the efficiency of studying psychology]. Kyiv: Mahistr-S. [in Ukrainian].
8. Tymchenko, I.I. (2001). Formuvannia komunikatyvnoi kultury studentiv u protsesi vyvchennia predmetiv humanitarnoho tsykladu [Formation of communicative culture of students in the process of studying the humanities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv National Pedagogical University. Kharkov. [in Ukrainian].
9. Shepelenko, T.L. (1999). Formuvannia komunikatyvnykh umin studentiv ekonomichnoho universytetu v protsesi vyvchennia psykholoho-pedahohichnykh dystsyplin [Formation of communicative skills of students of University of Economics in the study of psychological and pedagogical subjects]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Institute of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].